

RECENZÍÓK

PAUL WHITE: THE WEST EUROPEAN CITY: A SOCIAL GEOGRAPHY

A nyugat-európai város: szociálgeográfia
(Longman, London and New York, 1985. 286 p.)

A szerző a maga nemében egyedülálló feladatra vállalkozott. A korábbi hasonló próbálkozásokhoz képest időben és térben is tágabb horizontú elemzést nyújt a kötet. A bevezető fejezetben rövid, de alapos áttekintést ad az európai városfejlődés történeti előzményeiről. A nyugat-európai városok történetük során meglehetősen eltérő fejlődési pályákat futottak be, de találhatók olyan közös vonások, melyek indokoltá teszik kiemelésüket a tipizálás során. FERNAND BRAUDEL tipizálását alapul véve, a szerző a preindusztriális Európa három várostípusát különíti el: a feudális várost, a polgár várost és az abszolutista várost. A polgár vagy kereskedő város elitje főképp abban különbözik a feudális város elitjétől, hogy hatalma elsősorban városi tevékenységekből ered, s nem a földbirtokból. Az abszolutista városra az jellemző, hogy a gazdasági és politikai hatalom egy-egy családi dinasztia kezében összpontosul. A fentebbi típusok természetesen inkább csak ideáltípusokként értelmezhetők, hiszen a legtöbb város vegyes jellegű volt. Például Bécs a 12. századtól kettős arculatot tükrözött, kereskedelmi központ és a feudális nemesség lakóhelye egyszerre.

A 19. században a városok újabb típusa, az ipari város jelenik meg. E típusra konkrét példaként nemcsak az ilyenkor szokásos angol példákat idézi fel a szerző, hanem a német iparvárosokat is. Szemléletes képet nyújt az iparosodással együttjáró társadalmi átrétegződési folyamatról, és a szegregáció térbeli-települési jellemzőiről.

A 20. századi városfejlődés új vonásaival foglalkozó fejezet különösen a „városi szocializmus” sajátos városfejlesztő politikájáról nyújt érdekes információkat az olvasónak. Bécsben és Bolognában a helyi hatóságok a településfejlődés egyre szélesebb körére gyakoroltak befolyást. A lakásépítés támogatá-

sától kezdve a slumosodási folyamat megállításáig, sőt a városközpontok tervszerű rehabilitálásáig terjed a helyhatósági, illetve az állami szabályozás köre. A településfejlesztés legsokrétűbb eszköze Bécsben fejlődött ki, ugyanakkor a másik végletet a portugál vagy görög városok képviselik, ahol a piaci erők még ma is meghatározó szerepet játszanak.

A lakásviszonyok elemzése során szembevetendő különbséget állapít meg a szerző a kontinentális Európa és Anglia között. Nyugat-Európában sokkal nagyobb a szerepe a bérlások különböző formáinak. Közép- és Észak-Európában a kormányzati szervek az elmúlt 70 év során meghatározó szerepet játszottak a lakásépítési programokban. Ugyanakkor Angliában a magántulajdonú lakás és az alacsonyabb beépítettségi fok a jellemző.

A nemzetközi és a belső migrációs folyamatok különösen a második világháborút követően gyakoroltak jelentős hatást Nyugat-Európa városfejlődésére. A nemzetközi munkaerőmozgás egyes nagyvárosok etnikai összetételét alapvetően megváltoztatta. Ezek a változások a francia, az angol és a német nagyvárosok esetében komoly politikai feszültséget is teremtettek. Az érintett városokban az egyes városrészek funkciói is átalakultak, a lakóhelyi szegregáció új formái alakultak ki. Sok városban az idegenek egyes termelő és szolgáltató ágazatokban döntő szerepet játszanak. Érdekes koncepciót fejt ki a szerző ezen városok duális gazdasági struktúrájáról. Az idegenek beáramlása lehetővé tette a kevésbé gépesíthető, vagy nehezebb fizikai munkát igénylő szektorok zavartalan működését a korábbinál alacsonyabb munkabérek mellett, ugyanakkor a hazai, képzetesebb munkaerő gyorsabban átáramolhatott a modern ágazatokba.

Részletes képet nyújt a kötet a belső,

történelmi városrészek helyzetének változásáról. Az 1960-as és 70-es évek összehangolt kormányzati és helyi közigazgatási intézkedései a slumosodási folyamatot a legtöbb helyen megállították. Sőt, az utóbbi néhány évben a belvárosi lakásárak gyors emelkedését figyelhetjük meg. Még Angliában is – ahol a zöldövezeti lakás magas társadalmi presztízsének régi történelmi múltja van – a belvárosi lakásárak emelkednek a leggyorsabban. Vagyis a nyugat-európai városokban a belvárosnak, mint lakóhelynek a társadalmi presztízse egyértelműen emelkedik.

A kötet tartalmi ismertetése és a pozitívumok kiemelése után szólnunk kell a hiányosságokról is. Úgy érezzük, hogy nem mindig sikerült a szerzőnek a világgazdasági és a nemzeti szinten megjelenő azon gazdasági folyamatokat feltárni, amelyek a városfejlődés kereteit meghatározták. E hiányossággal függ össze, hogy az angol városfejlődésnek a kontinentális európaítól való eltérését a szerző valójában nem tudja megmagyarázni. A 19. század köze-

pétől Angliának a világgazdaságban, Londonnak a bankvilágban és kereskedelemben betöltött szerepével magyarázható, hogy itt sajátos társadalmi rétegződés és értékrendszer teremtődött meg. A „városi” középosztály az 1850-es évektől a vidéki családi házat tekintve „második”, sőt esetenként „első” ott-honnan. Lancashire munkásarisztokráciája az 1850-es évektől vidéki vikendházak építésével járul hozzá a suburbanizáció erősödéséhez. Vagyis a városfejlődést befolyásoló életmód és kulturális attitűdök a különböző társadalmi rétegek történelmi fejlődésmentének hatására, illetve a rétegek egymásra hatása során termelődnek ki.

Összegezve: a szerző átfogó képet nyújt az olvasónak a városfejlődés történeti szakaszairól, s főképpen a jelen időszak fő tendenciáiról. A kötetet részletes bibliográfia egészíti ki, magába foglalva nemcsak a humán geográfia, hanem a történeti és szociológiai irodalmat is.

TIMÁR LAJOS

SZLOVAR GEOGRAFICESZKIH NAZVANYIJ ZARUBEZSNIH SZTRAN

(A külföld országai földrajzi neveinek szótára. Izd-vo „Nyedra”, Moszkva, 1986. 459 p.)

Az utóbbi évtizedek felgyorsult nemzetközi kapcsolatai (gazdasági, politikai, kulturális stb.) révén egyre több földrajzi név kerül a sajtó, a tudományos publikációk, a fordítások nyelvébe, a különféle államközi szerződések, megállapodások, együttműködési tervek és dokumentumok szövegeibe.

Magyar–oroszlációban ez – a két írásrendszer (és fonémarendszer) közt meglévő objektív és törvényszerű eltérések miatt – egy sor olyan problémát vet fel, amelyeknek az akut mivolta a nem nyelvész számára is érdekes lehet több vonatkozásban.

Nemrég jutott el Magyarországra *A külföld országai földrajzi neveinek szótára* 3. kiadása, amely kb. 40 000 földrajzi nevet (településnevek, hegységek, folyók, patakok, csatornák stb. nevei) tartalmaz ábécérendben. A szótár a kartográfia, a földrajztudomány, a publicisztika szakemberei számára készült elsősorban, de a kiadók és más szervezetek il-

letékeseinek éppúgy hasznos információkkal szolgál jó néhány vonatkozásban, mint az oroszul tudó átlagembernek (pl. az orosz transzkripció-transzliteráció, a hangsúly, az egyes idegen elemek fordíthatósága vonatkozásában).

Az oroszul jól tudó (illetve publikáló) hazai szakemberek számára is néha problémát jelent egy-két magyar földrajzi név (toponímia), illetve személynév (antroponímia) cirill betűs átírása, jóllehet orosz részről a magyar–oroszlírasi rendszer – többé-kevésbé megnyugtató módon – már közel két évtizeddel ezelőtt kidolgozásra és publikálásra került, több ízben is (vö.: R. SZ. GILJAREVSZKIJ – B. A. SZTAROSZTYIN. Inosztrannije imena i nazvanyija v russzkom tyeksztye. M., 1969, 1978, 1985.). Szakmai berkekben ismeretes az a vita is, ami az érintett kérdésben folyt HADAS FERENC (KLTE) és A.V. SZUPE-RANSZKAJA (Moszkva) között a Russzki